

Vart leder vi våra pojkar

Allt jag nu ska berätta är inte fakta, jag är inte forskare utan jag jobbar på en skola och har skrivit böcker. Grunden till mitt föredrag är mina egna erfarenheter och den litteratur som jag har skrivit. Min hjärtefråga är relationen mellan far och son. Jag vet inte om det är forskat om detta tema, jag tror inte det. Faktainformationen jag ska berätta om är det vi redan vet. Såsom att pojkar inte verkar bry sig om skolan och om de börjar på gymnasium slutför de inte utbildningen - så är det på norsk sida i alla fall. Jag pratade med någon här utanför och de sa att det var samma sak på svensk sida. Detta gäller inte bara bland samer. När pojkar inte slutför gymnasium och inte påbörjar högskola eller universitet, så finns det heller inte män som jobbar på skola och daghem. Inte så många i alla fall, som på min skola, Guovdageaidnu manaid skuvlla (Kautokeino barnskola) är det 30 kvinnor och fem män. Framsteg har gjorts sedan ifjol då vi bara var tre män.

Jag ska hålla föredrag om ”Vart leder vi våra pojkar”. Vilka är det som leder våra pojkar? Som jag ser är det naturligt att det är männens ansvar, till en början är det föräldrarna, där pappan är väldigt viktig. Så klart de få män som jobbar på daghem och skola är viktiga. Samhället är sista ledet som uppfostrar våra barn och pojkar. Det jag grundar föreläsningen på är mina erfarenheter och det jag skrivit angående detta tema.

Jag använder inspelningar från två av mina böcker. Första boken heter *Eallima coavdda ganjal*. Handlingen följer en ung pojke i en liten samisk by under några år. Till en början är handlingen knuten till pojkens närområde såsom lekar med både pojkar och flickor i grannskapet. En viss händelse gör att han lämnar barndomen. Pojken känner inte igen sig vilket är skrämmande för honom. Vid 14-årsålder börjar drickandet och sådant som inte hör till ungdomar i hans ålder vanligtvis. Jag vet inte hur det är i Sverige men jag har erfart detta i min hemby, Kautokeino. Den andra boken har inte kommit ut ännu. Den handlar om mobbning huvudsakligen. Det är även här en pojke i 12- till 13-årsåldern som är huvudperson. Han blir mobbad. Bokens huvudkaraktär är mobbargestalt och heter Mikkal. Miljön är en by, stor eller liten. Nu ska jag spela upp en del från den boken. - - -

Första delen består av förord, en dikt som jag skrivit om pappor och det är huvudpersonen i fråga som framför den genom skrift.

Ingen har lyft upp, synliggjort eller lagt märke till honom. Ingen sa var han som pojke skulle ta vägen, han måste klara sig själv och ställa sig upp. Det är ingen som berättat åt honom vilken väg han skulle välja. Han berättade hur hans far är, en väldigt omtänksam människa men har svårt att prata om att han vill hjälpa sonen. Och det är en del av att han inte kan delge sina känslor och kanske inte känner dem så väl heller.

Nu ska jag definiera lite av vilka sorters män det finns i samhället, i Sápmi. Jag vet inte om det är likadant här i Sverige men jag kan tänka mig det i och med att kulturen i grunden är densamma, eller borde vara det. Till en början är det så att det finns väldigt passiva fäder som knappt tar ansvar medan modern har ett stort ansvar i uppfostran. Varför är det så? Jag tror inte att det är pappornas fel utan det är så kulturen är. Det kan även vara kvinnornas fel, kan

vara lite svårt att säga nu när det är många kvinnor här. Vi måste fundera på vad det beror på, är det kvinnornas fel? Har de genom inprägning åsidosatt männen i uppfostran? De flesta män som är här har utbildning och har nog tänkt på dessa frågor lite mer. Det jag erfarit är att männen inte kommer på föräldramöten, och om skolan tar kontakt med föräldrarna så är det oftast med mammorna. Det är såklart skolornas fel att man inte tar kontakt med männen, papporna. Det är så att det är flertalet kvinnor som jobbar inom skola och daghem och det är då kanske enklare att prata med mammorna. Männen gör inte så mycket tillsammans med barnen såsom läsa böcker och annat. Detta inträffar inte bara bland samer utan även i andra delar av samhället. Vid föräldramöten för att lösa problem angående pojken eller flickan kommer oftast mammorna, om pappan kommer så säger de inte mycket. Vid tillfällen utanför affären sitter mannen oftast ensam kvar i bilen medan mamman går in med barnen. Detta är en del i kulturen.

Är det så att vår kultur är helig? Är det så att vi inte kan förändra kulturen? Vid min utbildning på högskola fick jag lära mig av vår pedagog att det bara fanns ett sätt att uppfostra barn och det var på det samiska viset. Då tänkte jag inte så mycket på det, enda tanken då var: Bra då behöver inte jag ändra på mig, utan kan uppfostra mina tre barn som jag vill och känner. Är det så att vår kultur är så helig att vi bara ska sitta här?

Jag lyssnade på den kvinnliga föreläsaren före mig där jag hörde delar av vad hon sa, vilket var att samer inte är så bra på att arbeta tillsammans som jag förstod det. Vi har upplevt förnorskningen och vi är väldigt envisa. Vi kan inte ta hjälp av andra och vi kan inte godta att andra har rätt. Detta är en teori som jag kommit fram till, är det så?

Jag vet själv hur det är. Vi hade ett projekt på förskolan, där det kom en föreläsare från södra Norge. Vi var eniga med honom när han var där men så fort han vände ryggen sa vi att det inte stämde. Om det är så, då har vi fastnat i vår kultur och gör inga framsteg.

Nu ska jag spela upp en del av boken.

Han tittade på klockan det var två timmar kvar. Han hade ätit middag och nu var det något som fattades innan han var helt klar. Raka vägen till rummet och ryggsäcken för att söka böckerna, han visste exakt vad det var för läxor, han arbetade med dem varje dag. Men bara med dem han var tvungen. Han var inte tvingad till det, men som en lydig hund gjorde han flitigt läxorna. Varje gång han tänkte på det, kändes det som att det hade hänt för en minut sedan. Så djupt hade det inpräntats. Läraren och mamma talades vid och frågade Mahtte om något då och då och han svarade det de ville höra, som en erfaren politiker. Det var de där läxorna, Mahtte var inte glad vad gällde dem. Det var endast detta han hade funderat på, vad slags orsak han kunde hitta. De diskuterade om att Mahtte var tvungen att bli flitigare med läxorna i skolan. De tittade inte på honom, läraren tittade mest på mamma, ibland på Mahtte. Och han kände att mamma också tittade på honom ibland. Han kom ihåg vad läraren sa då, ord för ord.

- *Det blir ingenting av dig om du fortsätter på det här viset, sa hon och vände sig sedan mot hans mamma och sa:*
- *Han kanske blir städare eller får något annat liknande jobb, men inget bättre. Bara ett ord hade hon kunnat lämna, då hade diskussionen varit liknande de andra föräldrasamtalen. Som ett tomt blad i livet slutade samtalet där. Mamma sa inget. Detta var händelsen som gjorde att allt förändrades. Mamma var städerska vilket läraren inte visste. Han skulle aldrig mer låta mamma hamna i en sådan obehaglig situation.*

Det var en del av boken *Ganjal calmmi* som jag skrivit. Det var ett föräldrasamtal med mamman. Det är det jag vill säga att pappan är sällan delaktig. Om de kommer på samtalen så säger de inte så mycket.

Då fortsätter jag med de olika sorters pappor. Det finns de som inte pratar så mycket och inte om framtida förväntningar och speciellt inte om pojkars framtid. De talar inte om utbildningar och andra viktiga ämnen, inte heller etikfrågor diskuteras. Lagar och regler tas inte heller upp. Jag har sett och hört på skolan att flera små pojkar i Kautokeino har miniskottrar. Till saken hör att i Norge är det inte tillåtet för dem att köra skotrarna, ändå köps de av föräldrarna. Vad ger det för signaler till barnen när föräldrarna går mot lagen på detta vis? Man märker att dessa små pojkar trots ringa ålder såsom sex år är de väldigt negativa gentemot poliser och hur man ska gå till väga för att begå brott.

Ofta hörs speciellt av pappor, män och även lärare på skolan att pojkar inte ska gråta, de är pojkar eller stora pojkar. Något som är väldigt viktigt i uppfostran och livet är känslor vilket vi män inte är så bra på att visa, vi gömmer känslor, vi måste fundera vad känslor är och om de överhuvudtaget är viktiga. Om pojkar inte deltar i diskussioner om känslor eller bevittnar dem av män, pappor och de som jobbar i skolan, hur ska barnen eller speciellt pojkarna lära känna känslor och kunna visa dem? För männen är det som en obekant värld. Kanske det är så att männen visar känslor är det genom *agg* eller genom tystnad. Besvikelse visar de aldrig. När mina elever och pojkar exempelvis kommer för sent eller inte gjort läxor eller om de gjort några dumheter så säger jag åt dem att jag inte blir arg men däremot blir jag besviken. När pojkar inte kan visa känslor så kan de heller inte ge beröm.

Nu spelar jag upp en annan del av boken.

Huvudrollsinnehavaren Mahtte är med sin bror och syster vid älven, där något händer. Då händer det som beskrivs som ”flickor får gråta, men inte pojkar”, ett uttryck som ofta sägs av män eller pappor.

Mahtte satt på knä, tittade i älven och kom på vad han nyss hade i sitt kopparkärl, en öring. Fisken rörde sig inte, verkade konstigt det som hänt, den rörde sig och försvann sedan.

- *Hur kommer det sig? sa Mahtte men tystnade när han tittade på Ailo. Båda ögonen lyste och ansiktsuttrycket ändrades, något rann längs ansiktet medan Ailo låg på stenen.*

- *Hur går det? frågade Maret, medan hon satt sig på knä bredvid honom. Ailo svarade inte, han kunde inte, orkade inte. Snart kom det ännu mer tårar. Han hörde ett ljud och även tårarna som en fisk i vattnet.*

- *Blev det något/fick något? Ailo vände sig på mage för att Maret inte skulle se, verkade göra så för att Maret inte skulle se var han hade ont, men han ville även gömma sina känslor. Han blödde från huvudet.*